
De natuur in Nederland krijgt het de laatste decennia steeds meer voor de kiezen. Tal van organismen komen in de gevarenzone of verdwijnen. De in 1985 door het toenmalige ministerie van Landbouw en Visserij (nu Landbouw, Visserij en Voedselkwaliteit) uitgevaardigde Rode Lijst van bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland bevatte 48 soorten. Op de in 2004-lijst is te zien dat dit aantal is gestegen tot 78 verschillende vogelsoorten. Op die nieuwe lijst is ook de Boerenzwaluw verschenen, die als gevoelig te boek staat.

Dick A. Jonkers

Het aanbieden van nestgelegenheid voor Boerenzwaluwen

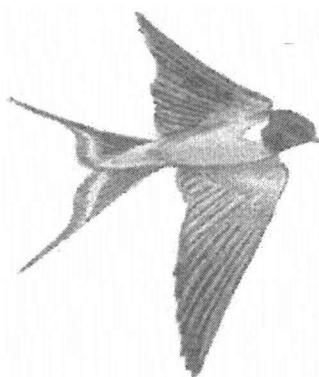
Zorg voor zwaluwen

Van oudsher heeft de Vogelwerkgroep zich het lot van zwaluwen aangetrokken. Dat begon decennia geleden al met tellingen en later met hulp aan Huiszwaluwen, gevolgd door Oeverzwaluwen en Gierzwaluwen. Een en ander resulteerde in de publicatie "Vogels zien en beschermen" (Harder 1992), waarin mogelijkheden voor nestplaatsen voor Oeverzwaluwen en Gierzwaluwen stonden aangegeven. Leden van de vogelwerkgroep waren trouwens ook initiatiefnemer van de Stichting Gierzwaluwenwerkgroep - Nederland die in 1993 is opgericht. Aan de Boerenzwaluw werd aanvankelijk weinig aandacht geschonken, maar dat veranderde aan het eind van de jaren negentig van de vorige eeuw, toen duidelijk werd dat deze soort in de problemen begon te komen.

Boerenzwaluwen in de knel

Sinds de Tweede Wereldoorlog hebben zich tal van veranderingen voltrokken in de agrarische sector, waaronder in de melkveehouderij. Daardoor veran-

derde er veel voor Boerenzwaluwen die graag nestelen op melkveebedrijven. Ook in de pluimveehouderij veranderde veel. Tegelijkertijd nam het aantal boerenbedrijven sterk af en

Boerenzwaluw

Illustratie: Erik van Ommen

bij de overblijvers werd sterk geïntensiveerd. Overal maakte het kleinschalige plaats voor grootschaligheid. Op de nieuwe gerenoveerde boerderijen met moderne bedrijfsgebouwen en een sterk verbeterde hygiëne en mestopslag veranderde veel ten nadele voor de boerenzwaluw. Door bedrijfsbeëindiging of

functieverandering werd de situatie er ook niet beter op. (Jonkers 2001, Van den Brink 2002).

Als gevolg van de uitvoering van nieuwe landinrichting (ruilverkaveling), waardoor bruggen en duikers op een andere wijze werden geconstrueerd, verslechterde de situatie in het open akker- en weidelandschap. De invoering van het certificaat Keten Kwaliteit Melk (KKM) leidt ertoe dat een belangrijk deel van de broedparen zal verdwijnen. Dit certificaat schrijft regels voor met betrekking tot de hygiëne in het melktanklokaal en houdt onder andere in dat zo'n plek tot verboden gebied voor boerenzwaluwen wordt verklaard. Agrariërs die de regels overtreden riskeren boetes en uitsluiting bij het ophalen van melk door de zuivelcoöperaties.

Afname van het aantal broedparen

Er wordt aangenomen dat van 1970-1990 de stand van de Boerenzwaluw met 20-50% is afgenomen in de meeste West- en Centraal-Europese landen (Hagemeijer & Blair 1997). In de

Atlas van de Nederlandse vogels (SOVON 1987) komt men voor ons land uit op minimaal 100.000 en maximaal 500.000 broedparen. De in het begin van deze eeuw verschenen broedvogelatlas (Van den Brink 2002) komt weer een nieuwe schatting die inhoudt dat er maximaal 100.000-200.000 broedparen in Nederland aanwezig zouden zijn. Een forse achteruitgang! Nog dichterbij huis, in het gebied tussen Vecht en Eem lag de stand aan het eind van de jaren zestig rond de 500 paren (Alleyn *et al.* 1971). In de jaren tachtig wordt het aantal broedparen op 500-600 geschat (Jonkers *et al.* 1987). Recente gegevens ontbreken, maar aangenomen mag worden dat ook in ons werkgebied het aantal broedparen drastisch is afgenomen. Hoe slecht de situatie in het buitengebied is geworden, is merkbaar in Blaricum, waar Boerenzwaluwen in loggia's en onder carports zijn gaan broeden.

Hulpactie

Tot 2002 was er door de Vogelwerkgroep voor de Boerenzwaluw nog niets aan praktische hulp in de vorm van het aanbieden van nestgelegenheid gedaan. Wel was er al vanaf 1998 actie ondernomen tegen de dreigende invoering van het certificaat Keten Kwaliteit Melk. De situatie veranderde in 2002 toen de Vogelwerkgroep begon met een project om boerenzwaluwen in het Vechtplassen-gebied en de Eempolders nestgelegenheid aan te bieden (Harder 2004, Jonkers 2004). Niet in of bij de opstallen in het agrarisch gebied, maar in open graslandgebieden onder bruggen en duikers.

In dat jaar is eerst een selectie gemaakt van locaties waar kunstmatige nestgelegenheid zou kunnen worden aangebo-

den. Vooraf was een eisenpakket samengesteld waaraan de locatie moest voldoen. Daarna zijn zowel grote als kleine nestplanken vervaardigd en op de geselecteerde plekken aangebracht. Dit gebeurde onder bruggen of duikers, waarbij op elke locatie één of meer nestplanken zijn gemonteerd. Er zijn zowel grote als kleine nestplanken -al dan niet in combinatie- gemonteerd en in de meeste gevallen meer dan één. In het broedseizoen 2004 zijn alle 65 locaties die samen 196 nestplanken bevatten op bezetting gecontroleerd. Helaas was de bezetting in dit eerste jaar nog minimaal. In het Vechtplassengebied was maar één nestplank bezet en in de Eempolders vijf. Ook de komende jaren zullen alle locaties op bezetting worden gecontroleerd. Verder zullen aanpassingen worden uitgevoerd en andere typen kunstmatige nestgelegenheid worden getest. Een volledige rapportage van het project is te vinden in de hier

over verschenen publicatie "Boerenzwaluwen onder de brug" (Jonkers 2004).

Geraadpleegde literatuur

- Alleyn, W.F., L.M.J. van den Bergh, S. Braaksma, Th. F.J.A. ter Haar & J. van der Straaten 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
- Van den Brink, B. Boerenzwaluw *Hirundo rustica* pp. 316-317 in: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000 - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- Hagemeijer, W. J.M. & M.J. Blair (editors) 1997. The EBBC Atlas of European Breeding Birds. Poyser, London: 479.
- Harder, J. 2004. Eindrapportage Nestgelegenheid Boerenzwaluw 2003 en Monitoring 2004. Rapport 04.007. Landschap Noord-Holland, Castricum.
- Jonkers, D.A., R.A. Kole & J.Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken: 266.
- Jonkers, D.A. 2001. Een sombere toekomst voor de Boerenzwaluw? De Graspieper 21 (2): 37-43
- Jonkers, D.A. 2004. Boerenzwaluwen onder de brug. Uitgave: 143 Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Amhem: 550.

